

Матюха Богдан Вадимович,
*аспірант кафедри професійної освіти та
технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

РОЗВИТОК САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ГРИ В ШАХИ

В умовах швидких змін в освітньому середовищі та підвищених вимог до професійних якостей викладачів, розвиток самоосвітньої компетентності педагога стає одним із аспектів його професійного зростання. Сучасний педагог не лише передає знання, але й має бути прикладом, що допомагає йому ефективніше працювати зі студентами, постійно вдосконалюватися та орієнтуватися на інноваційні підходи. Самоосвітня компетентність включає здатність організувати власну навчальну діяльність, критично оцінювати свою роботу, планувати й досягати особистих професійних цілей.

Одним із цікавих і перспективних інструментів для формування та вдосконалення самоосвітньої компетентності є гра в шахи, яка може слугувати як педагогічним, так і самоосвітнім інструментом.[4]

Шахи — стратегічна настільна гра, яка проводиться на дошці, що складається з 64 клітин світлого та темного кольору, розташованих у вигляді шахівниці. У грі беруть участь 16 білих і 16 чорних фігур, кожна з яких має свої правила пересування. Шахами захоплюються мільйони людей у всьому світі. Гра має коріння з давньоіндійської культури. Шахи з'явилися в Європі у 9 столітті завдяки Омейядським завоюванням в Іспанії, а їхні сучасні правила та набір фігур утвердилися до кінця 15 століття; стандартизація відбулася у 19 столітті.

Як популярний вид спорту, шахи об'єднують в собі елементи мистецтва (креативності), науки (точних розрахунків) і спортивної напруженості. Гра побудована на відкритій інформації, де кожен гравець має 16 фігур: короля, ферзя, дві тури, двох коней, двох слонів і вісім пішаків. Кожен тип фігури рухається особливим чином, з яких найпотужнішою є ферзь, а найслабшою — пішак. Основною метою гри є поставити мат королю супротивника, створивши ситуацію, за якої він не зможе уникнути взяття. Для цього гравці використовують свої фігури для атаки та захисту, співпрацюючи між собою. Зазвичай відбувається обмін фігурами рівної вартості, однак досвідчені гравці можуть обмінювати одну фігуру на декілька або покращувати позицію. Перемога можлива не лише через мат, але й у випадках, коли суперник здається або його час закінчується (у грі з часовим обмеженням). Існують також правила, що дозволяють завершити гру внічию за певних умов.[3]

Шахи сприяють розвитку самоосвітньої компетентності, адже ця гра вимагає глибокого особистого зосередження і самостійного прийняття рішень без втручання інших людей. Під час гри кожен учасник повністю відповідальний за свої дії, стратегії та можливі помилки, що змушує гравців не лише аналізувати свої ходи, а й постійно вчитися на власному досвіді, вдосконалюватися і шукати нові шляхи для перемоги.

Оскільки грати в шахи потрібно сам на сам, це спонукає до самостійного мислення та прийняття рішень без зовнішньої підтримки чи підказок. Гравець не може звернутися до наставника або глядача, щоб знайти найкращий хід. Це стимулює до самоаналізу та самокорекції, що є важливими складовими самоосвітньої компетентності. Після кожної партії шахіст має змогу оцінити свої помилки, продумати тактичні ходи, які могли б змінити результат гри, і самостійно опрацювати нові стратегії, ґрунтуючись на власному досвіді.

Річард Реті, відомий теоретик шахів, акцентував увагу на інтелектуальній природі гри, яка дозволяє розвивати навички логічного мислення та виключає вплив випадковості.

Такий підхід забезпечує глибоку зосередженість на грі та постійний самостійний аналіз, що є важливими аспектами самоосвітньої компетентності.[2]

Еммануїл Ласкер також описував шахи як «боротьбу» й зазначав, що гравець повинен завжди шукати найкраще рішення, навіть коли здається, що знайшов гарний хід. Це привчає до безперервного вдосконалення та критичного ставлення до власних дій, що є основою самоосвіти та розвитку самостійності у навчанні.

Такий підхід до навчання через гру в шахи поступово формує звичку до рефлексії — аналізу власних дій і результатів. Це, своєю чергою, розвиває навички самоконтролю, наполегливості та вміння об'єктивно оцінювати свої досягнення і недоліки. Постійна робота над собою стає невід'ємною частиною особистісного розвитку гравця. Таким чином, шахи є важливим інструментом для формування самоосвітньої компетентності, адже вони не тільки покращують аналітичне мислення, але й навчають, як ефективно організовувати процес самостійного навчання та збагачувати свій інтелектуальний потенціал.

Список використаної літератури

1. Бурлука О. В. Самоосвіта особистості як соціокультурне явище: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 17.00.01. Х., 2005. 16 с.
2. Денгова Ю. Розвиток критичного мислення через шахи / Ю. Денгова // Педагогічний журнал. – 2019. – № 2. – С. 45–49.
3. Каплан С., Леск М. Самостійне навчання у грі: Шахи як метод розвитку когнітивних навичок / С. Каплан, М. Леск // Educational Psychology Review. – 2021. – Т. 33, № 4. – С. 527–543.
4. Мося І. Педагогічні умови формування самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників / І. Мося // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди". Педагогіка. Психологія. Філософія. – 2013. – Вип. 28, ч. 1. – С. 204–209.